

Prof. Dr. phil. Josef Vojvodík, M.A.
Ústav české literatury a komparatistiky
Filozofická fakulta
Univerzita Karlova
nám. Jana Palacha 2
116 38 Praha 1
e-mail: Josef.Vojvodik@ff.cuni.cz

**Posudek na bakalářskou práci Tomáše Harcuby
*Slova, která září. K problematice synestézie v programových textech Karla Teigeho***

Jako téma své bakalářské práce zvolil Tomáš Harcuba synestézie v programových textech Karla Teigeho. Souhra baudelairovských „korespondencí“, rimbaudovských „barevných samohlásek“ a synestetická jednota smyslových zkušeností tvoří jednou z dominantních poetologických kategorií moderny vůbec. Také avantgardní programy navázaly na romantickou tradici, která sahá ještě dále do doby pozdní renesance a baroka. Již v prvních programových textech poetismu z let 1921-1925 přiznává a přikládá Karel Teige synestézií stěžejní roli a význam: ve své jednotě jsou smysly a smyslové zkušenosti nástrojem básníka, jehož poezie chce hovořit „*ke všem smyslům člověka*“, chce „*bezprostředně navodit určité stavy senzibility a ducha*“ (Teige: „Poezie pro pět smyslů“, 1925), jejichž prostřednictvím si básník osvojuje svět.

Tomáš Harcuba zvolil dvojí přístup k problematice synestézií: jednak psychologické pojetí synestézií, jednak synestézie v rámci konceptuální metafory, která vychází z kognitivního přístupu k jazyku. Synestézie jako prožitky smyslového vnímání nejsou metaforami, ve své zvláštnosti se však dovolávají metaforického vyjádření. Rozdíl spočívá v tom, že metafory jsou tvořeny kreativně-asociativně, zatímco synestetické prožitky se realizují kauzálně a jsou prožívány reálně-prostorově. Jazykové efekty jsou ovšem v obou případech velmi podobné.

Tomáš Harcuba správně ukazuje, že v Teigeho koncepci „poezie pro pět smyslů“ existuje souvztažnost mezi psychologickým a metaforickým pojetím synestézií, které jsou v rámci poetického programu chápány jako specifický způsob *nového, jiného* vidění světa. Již v prvních programových textech z let 1921-1923 usiluje Teige o formulaci dualistického programu poetismu, v němž by se uskutečnila syntéza a harmonizace protikladů a kontrastů: emoce a ratic, fantazie a racionální konstrukce, přírody a civilizace, svobody a kázně, veřejného a intimního atd.. V manifestu *Poetismus* (1924) Teige zdůrazňuje, že poetismus „[H]armonizuje životní kontrasty a protiklady“, které moderní člověk prožívá, avšak člověku moderní doby je nutná zvláštní psychologická schopnost, prožívat tyto kontrasty „ve zvláštním zostření“ (Teige: „Naše základna a naše cesta“, 1924).

Synestézií jako by byla vlastní specifická *syntetizující* dispozice: na jedné straně „[N]ic než bezprostřední data sensibility“ („Poetismus“ 1924), na druhé straně jejich metaforický potenciál, jejich *ozvláštňující*, „poietická“ funkce, která se v průběhu dvacátých a později třicátých let v Teigeho uvažování proměňovala. Již ze samotného názvu sborníku Teigeho statí *Svět, který voní* (1930) je zřejmé, že synestetické metafory se u Teigeho (ale podobně také u Nezvala, Seiferta, Biebla, Vančury, Hory ad.) vztahují především ke skutečnosti, která

není jako celek nikdy poznatelná. Metafory otevírají specifický přístup k poznání, které se vymyká pojmovému uchopení.

K přednostem práce Tomáše Harcuby patří, že zvolená metodologická a teoretická východiska nezůstávají jen obligatorní první kapitolou práce, nýbrž jsou reflektována a na konkrétních příkladech explikována také v interpretační části práce. Zde bych vyzdvihl např. pěkné srovnání synestetické metaforizace obrazu Paříže v básni Karla Tomana a Jaroslava Seiferta (s. 26-27), kde Tomáš Harcuba ukazuje, že zatímco v Tomanově básni dominují zvukové vlastnosti barev, zaujímají v Seifertově Paříži významotvornou funkci olfaktorické (vůně) a performativně pohybové (tanec) vjemy, podílející se na antropomorfizaci města jako ženy. Tato dynamizace obrazu města v sérii simultánně se prolínajících smyslových vjemů a dojmů (i zde je Apollinairovo *Pásmo*, jak Tomáš Harcuba také připomíná, stále silným inspiračním zdrojem) sleduje v Seifertově básni evokaci „hlavního města moderny“ jako pulzujícího centra moderního života *přítomnosti*, zatímco Tomanova Paříž evokuje obraz historické minulosti města a vnímání jeho minulosti v přítomnosti („hlas minulosti veliký“) jako něco tíživého, což je emocionálně zesíleno červenou barvou krve (a násilí) a zelenou barvou, která v Tomanově *Paříži* není barvou rostlinné sféry vegetabilního zrání, nýbrž negativně, toxicky obsazenou barvou „jedů“ velkoměsta.

Tomáš Harcuba také správně ukazuje, že poetistické synestézie byly podstatnou součástí estetické utopie poetismu: je zřejmé, jak v meziválečné avantgardě, také české, stále silně působil romantický synestetický program wagnerovského „Gesamtkunstwerku“ ale (také Wagnerovo pojetí dramatického hudebního díla jako sociální utopie), zprostředkovaný, pokud jde o poezii, především Mallarméem, Baudelairem, Rimbaudem, a zejména Apollinairovým požadavkem „synthèse des arts“.

Bakalářská práce Tomáše Harcuby představuje samostatný, velmi zdařilý výkon, který splňuje nejen všechny požadavky kladené na tento typ kvalifikací, ale promyšleným, komparativně analytickým přístupem a schopností dále rozvíjet a explikovat teoretické koncepce obvyklou úroveň bakalářských prací převyšuje.

Práci jednoznačně doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnocení „**výborně**“ (1).